

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Andrea Zlatar

KONCEPCIJA I ODREDNICE CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Završni rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Andrea Zlatar

KONCEPCIJA I ODREDNICE CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Završni rad

JMBAG:0303055048, redoviti student

Studijski smjer: ekonomija

Predmet: Obrazovna politika

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Mentor / Mentorica: dr.sc. Marija Bušelić

Pula, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Andrea Zlatar, kandidatkinja za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Andrea Zlatar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Konceptija i odrednice cjeloživotnog učenja“, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. POJAM CJELOŽIVOTNOG UČENJA	3
2.1. Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja	5
2.2. Bijeli dokument o obrazovanju.....	6
2.3. Koncept cjeloživotnog učenja	8
2.4. Oblici cjeloživotnog učenja	11
3. POJAM DRUŠTVA ZNANJA KOJE JE PRETHODILO CJELOŽIVOTNOM UČENJU I OBRAZOVANJU	14
3.1. Razlika između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja	17
3.2. Važnost cjeloživotnog učenja i obrazovanja	21
4. NAJPOZNATIJI PROGRAMI CJELOŽIVOTNOG UČENJA	22
4.1. Program Comenius	23
4.2. Program Erasmus.....	24
4.3. Program Leonardo da Vinci.....	25
4.4. Program Grundtvig.....	26
4.5. Program Transversal.....	27
4.6. Program Jean Monnet	28
5. ZAKLJUČAK	29
SAŽETAK	31
LITERATURA	33
POPIS SLIKA:	35

1. UVOD

Tema ovog rada je cjeloživotno učenje. Cjeloživotno učenje je trajno, dobrovoljno i samo-motivirano učenje u potrazi za znanjem iz osobnih ili profesionalnih razloga. Stoga, ono ne samo da poboljšava socijalnu uključenost, aktivno građanstvo i osobni razvoj, nego i samoodrživost, kao i konkurentnost i zapošljivost pojedinca u današnjem modernom svijetu. Široko je prihvaćeno stajalište da školovanjem stječemo tek dio znanja, a učenje se proteže na čitav naš život. Nije nova činjenica da čovjek uči cijeloga života na poslu, u obitelji, susjedstvu, bavljenjem različitim aktivnostima u slobodno vrijeme. Suvremena ideja cjeloživotnog učenja izrazitije se oblikuje od 70-ih godina prošlog stoljeća. U okviru obrazovnog sustava posebnu važnost ima cjeloživotno obrazovanje. Cjeloživotno učenje je koncept koji naglašava učenje tijekom života odrasle osobe.

Obuhvaća tradicionalno formalno obrazovanje (strukturirano školsko učenje), neformalno obrazovanje (organizirano učenje usmjereno osposobljavanju odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj kroz, primjerice, različite tečajeve, seminare, a za koje se dobiva certifikat o sudjelovanju) te informalno učenje ili samoobrazovanje (gdje odrasla osoba unaprjeđuje svoja znanja, vještine i iskustva korištenjem raznolikih utjecaja i izvora iz svoje okoline). Cjeloživotno učenje se definira kao sva aktivnost učenja koja se provodi tijekom cijelog života s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne, građanske, socijalne i / ili aktivnosti vezane uz zapošljavanje. Ovakav način učenja uglavnom se događa nakon formalnog obrazovnog razdoblja djetinjstva (gdje je učenje pedagoški usmjereno na instruktore) i u odrasloj dobi (gdje je učenje pojedinačno vođeno - andragoški). Ona se prirodno traži kroz životna iskustva, jer učenik nastoji stjecati znanje iz profesionalnih ili osobnih razloga. Znanje stečeno na ovaj način rezultira kombinacijom hvatanja iskustva i preobrazbe pojedinca. Cilj rada je dokazati da je koncept cjeloživotnog učenja postao od vitalne važnosti pri nastanku novih tehnologija krajem 20. i u 21. stoljeću koje mijenjaju način na koji primamo i prikupljamo informacije, surađujemo s drugima i komuniciramo. Cjeloživotno učenje za svako društvo ima prioritarnu važnost jer se dinamični društveni i ekonomski rast i razvoj mogu zasnivati samo na kvalitetnoj i visokoobrazovanoj radnoj snazi. Školovanjem se stječe tek dio znanja, a učenje se proteže kroz čitav život. Na društvenoj razini, širenje obrazovanja pomaže u izgradnji

društvenog i institucionalnog kapitala koji ima snažan utjecaj na investicijsku klimu i rast; ona također pomaže u izgradnji društvenog povjerenja, razvoju participativnih društava, jačanju vladavine zakona i podržavanju dobrog upravljanja organizacijama i društvom općenito.

Svi ovi pojmovi obrađeni su o ovom radu. Rad je podijeljen na tri glavna dijela. U prvom dijelu rada obrađen je pojam cjeloživotnog učenja uz koncept cjeloživotnog učenja. Budući je posljedica razvoja ovog koncepta Bijeli dokument o obrazovanju, isti je također pojašnjen. U prvom je dijelu rada još pojašnjen sam koncept pojma uz glavne odrednice tog koncepta. U drugom dijelu rada pojašnjen je pojam društva znanja koje je prethodilo cjeloživotnom učenju i obrazovanju uz razliku između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja te važnost cjeloživotnog učenja i obrazovanja. U trećem i posljednjem dijelu rada pojašnjeni su najpoznatiji programi cjeloživotnog učenja i obrazovanja.

Svrha ovog rada je prikupljanje informacija na temelju kojih se donose zaključci te prikupljene informacije uobličuju u rad. Prilikom analize i prikupljanja podataka za istraživanje korištene su različite metode, a ponajviše prikupljanje već objavljenih podataka te njihova obrada. U uvodnom dijelu rada je slijedom metodologije izrade znanstvenih i stručnih radova postavljena tema i problematika istraživanja. Definiran je cilj rada i istraživanja, komparacijom su prikazana prethodna istraživanja te je predočena struktura rada. Za kraj rada, nakon izvršene komparacije, doneseni su zaključci proizašli iz svih korištenih metoda.

2. POJAM CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Ljudi su danas u 21. stoljeću postali temeljni kapital svih poduzeća, a ne više samo sredstvo obavljanja određenih poslova. Ljude treba obučavati, odnosno ulagati u njih kako bi stekli dodatno znanje te da bi doprinosili što boljim rezultatima u poslovanju poduzeća. U današnjem užurbanom i turbulentnom svijetu čovjek je prisiljen trajno učiti kako bi bio u mogućnosti pratiti promjene, zadovoljiti svoje potrebe i interese i biti aktivni član društva. Govoreći o pojmu cjeloživotnog učenja, za početak je bitno spomenuti društvene pojave koje su prethodile nastanku termina cjeloživotnog učenja. Naime, za malo koju pojavu na prijelazu iz jednog u drugo tisućljeće, možemo ustvrditi da je tako često spominjana, kao što je riječ o globalizaciji. Globalizacija je izuzetno širok pojam, za koji čak ne postoji niti jedinstvena definicija, tako da je izuzetno teško prikazati načine na koje se ona manifestira u društvu. Globalizacija je izrazito multidimenzionalan proces i pojava koja danas, u 21. stoljeću obuhvaća gotovo sve sfere našega društva.¹ Izraz globalizacija odnosi se na spektar ekonomskih, političkih i kulturnih tendencija u suvremenom društvu. Pod globalizacijom se smatraju društveni procesi koji učvršćuju društvene odnose i jačaju međusobnu ovisnost.² Globalizaciju je pratilo stvaranje novih institucija i povezivanje postojećih kako bi mogle ostvariti zajednički cilj. Možemo, dakle, reći kako je globalizacija spektar ekonomskih, političkih i kulturnih promjena u suvremenom društvu a njezine posljedice jačaju i učvršćuju odnose i jačaju međusobnu ovisnost. Globalizacija ima široke posljedice te oblikuje našu sadašnjicu.³ U današnje vrijeme, ekonomski čimbenici potiču nas da radimo na sebi, da se razvijamo jer životni vijek se znatno produžio isto kao i radni vijek. Starenje stanovnika istovremeno stvara teškoće i prilike. Ono povećava pritisak za povećanje javne potrošnje, ali isto tako i smanjuje gospodarski rast.⁴ Kako bi pojam globalizacije i povezanosti mogao biti moguć, ljudi u Zapadnom svijetu bili su primorani na konstantno učenje i usavršavanje koje će im omogućiti bolje životne uvjete. Brzi razvoj tehnologije i zastarijevanja stečenih znanja, koja treba neprekidno

¹ Lončar, J., Globalizacija- pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geoadria, Vol. 10., broj 1., str. 91-104, Zadar, 2005.

² Pažanin, A., Globalizacija i politika, Politička misao, godina 46., broj 1., str. 49-58, 2009.

³ Lončar, J., Op. Cit. (bilj. 1.)

⁴ Skledar Ćorluka, A., Deželić, S., Štimac, H., Cjeloživotno učenje i vrijednost obrazovanja, FBIM Transactions Vol. 4 No. 2 pp. 66-72, 2016

nadopunjavati ima za posljedicu uvođenje sustava cjeloživotnog učenja kao kontinuiranog procesa i obveze svih razina društva. Za početak je potrebno definirati pojam cjeloživotnog učenja.

Cjeloživotno učenje (cjeloživotno učenje, cjeloživotno školovanje, eng.- lifelong education, lifelong learning, continuing education, njem.- Ganzlebensausbildung, Weiterbildung, Lebenslänglichlernen und Fortbilden, i sl.) se općenito prihvaća kao teza o potrebi permanentnog učenja tijekom cijelog životnog vijeka čovjeka, a s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti.⁵ Cjeloživotno učenje je činjenica da se iskustvo učenja stječe programima formalnog i neformalnog obrazovanja kao i informalnim učenjem. Kompetentnost jest stanje u kojem se nalaze pojedinci u odnosu na raspoloživa znanja, vještine i sposobnosti, odnosno kompetencije u općem smislu, koje je moguće uvježbati i vježbanjem usavršavati, a koje se opredmećuju u određenim okolnostima. Ne djeluju sve okoline podjednako poticajno niti je moguće podjednako u svim okolinama ostvarivati puni profesionalni i osobni potencijal. U procesu stjecanja, održavanja i razvoja kompetencija u skladu i suradnji djeluje mnogo čimbenika- od nositelja programa obrazovanja, pružatelja programa trajne izobrazbe, radne okoline, sustava napredovanja te mogućnosti vertikalne i hijerarhijske prohodnosti kao i intrinzične motivacije pojedinaca za preuzimanje aktivne uloge u planiranju profesionalne karijere. Paradigmom cjeloživotnoga učenja sjedinjuju se istosmjerne sinergije u konceptu utemeljenom na kompetencijama i ishodima učenja.⁶

Prema stupnju organiziranosti učenje može biti:

- formalno (školovanje),
- neformalno (tečajevi, seminari i drugo),
- informalno.⁷

Na učenje utječu i obrazovanje i odgoj, te će ti pojmovi biti pojašnjeni. Učenje je psihički (i biokemijski) proces kojim osoba mijenja pojedine svoje osobine pomoću vlastitih kognitivnih i čuvstvenih procesa. Učenje može biti namjerno (organizirano) i nenamjerno pa ga osoba ne mora biti svjesna. Namjerno (organizirano) učenje je edukacija. Edukacija obuhvaća obrazovanje i odgoj.

⁵Perišić, M., Ivanović, V., Cjeloživotno učenje za održivi razvoj- Ekonomski aspekti cjeloživotnog učenja za održivi razvoj turizma, Svezak 1, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2008.

⁶Horvat, A., Machala, D., Cjeloživotno učenje knjižničara- ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zagreb, listopad 2009.

⁷Pastuović, N., Odgoj odraslih, Andragoški glasnik Vol. 14, br. 1, str. 7-20, 2010

Nenamjerno učenje je iskustveno učenje. Obrazovanje je organizirano učenje znanja i psihomotornih vještina te razvoj onih sposobnosti pomoću kojih se odvija učenje. Obrazovanje se odvija uz pomoć kognitivnih procesa (percipiranja, mišljenja i pamćenja) pa se stoga obrazovanje naziva kognitivnim učenjem.

Odgojje organizirano učenje vrijednosti, stavova i navika. Kako se navedene motivativne osobine uče više uz pomoć čuvstvenih nego kognitivnih procesa i budući da u motivativnim osobinama prevladava čuvstvena sastavnica nad kognitivnom, odgoj se naziva organiziranim afektivnim učenjem.⁸

2.1. Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja

Koncept cjeloživotnog obrazovanja i njegove inačice nisu nastale u zemljama sjeverne Amerike (u SAD-u i Kanadi), nego u zemljama zapadne i sjeverne Europe. Pravi je zamah ideja cjeloživotnog obrazovanja dobila tek nakon Drugoga svjetskog rata. Naziv cjeloživotno obrazovanje postao je međunarodno prihvaćen na međunarodnim konferencijama o obrazovanju odraslih koje su održane u organizaciji UNESCO-a (1960. i 1965. godine).⁹ Ključni događaj u tom procesu bio je sastanak Međunarodnog savjetodavnog komiteta o obrazovanju odraslih koji je održan na temelju dokumenta tajništva UNESCO-a iz 1965. godine. Taj Komitet formirao je niz prijedloga koji se odnose na cjeloživotno obrazovanje.¹⁰ UNESCO je 1970. godine svojim članicama predložio prihvaćanje koncepcije cjeloživotnog učenja, što su one i prihvatile. Nakon prihvaćanja, 1973. godine, Međunarodna Komisija za razvoj obrazovanja izradila je niz preporuka za konkretne aktivnosti na tom planu. Razvoj koncepta obrazovanja odraslih bitno je pridonio formiranju koncepta cjeloživotnog obrazovanja. Termin cjeloživotno obrazovanje bio je promoviran posredstvom UNESCO-ovih publikacija početkom sedamdesetih godina. Termin cjeloživotno učenje prevladao je 1996. godine na sastanku 25 ministara obrazovanja zapadne i srednje Europe, Australije, Kanade, Japana, Meksika, Novog Zelanda i SAD-a što je održan u Parizu, na kojem je zaključeno da se time ostvaruje paradigmatički preokret

⁸Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 7.)

⁹Pastuović, N., Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju, Odgojne znanosti, Vol. 10, br. 2, str. 253-267, 2008.

¹⁰Pastuović, N., Edukologija, Znamen, Zagreb, 1999.

„od obrazovanja k učenju“ koji je nužan kao primarni cilj svjetske obrazovne reforme. Također je zaključeno da „cjeloživotno učenje za sve“ treba biti vodeće načelo buduće obrazovne politike.¹¹

Suvremena ideja cjeloživotnog učenja izrazitije se oblikuje od 70-ih godina prošlog stoljeća. Istodobno s cjeloživotnim učenjem javljaju se opisi “društva koje uči” i zato ta dva pojma povezano ulaze u teorijsku raspravu i političke dokumente. Katkad se koriste kao sinonimi, katkad je cjeloživotno učenje način izgradnje “društva koje uči”, a kadšto je njegov sastavni dio. Bez obzira na razlike, teorijske rasprave početkom 70-ih govore o potrebi da se čitavo društvo drugačije odredi prema učenju pa je rješenje pronađeno u “društvu koje uči” i pripadajućem cjeloživotnom učenju.¹²Osnovna preporuka, koje se i danas pridržava, je da svakom pojedincu valja osigurati uvjete za cjeloživotno obrazovanje te da je cjeloživotno obrazovanje i odgajanje kamen temeljac društva koje uči. Od tada se ovaj koncept teorijski razrađuje i primjenjuje u praksi edukacije.

2.2. Bijeli dokument o obrazovanju

Zbog novonastalih promjena u društvu koje sa sobom nosi globalizacija i promjena koje se odvijaju na dnevnoj razini, reagirala je i Europska unija te donijela izuzetno bitan dokument. Ono što je 70-ih godina počelo kao povratno obrazovanje, kontinuirano ili permanentno obrazovanje, cjeloživotno obrazovanje – u 90-im godinama se oblikuje kao politika cjeloživotnog učenja u društvu koje uči. „Društvo koje uči“ dokument je Povjerenstva Europske zajednice, izrađen na temelju zaključaka Europskog vijeća iz 1995. g. Knjiga je svojevrsan prilog razradi nove filozofije odgoja i obrazovanja, gdje se navode neke osnovne strategije ostvarivanja njihovih zadataka, ali i iznose obveze društva i pojedinca u tom složenom procesu svijeta intenzivnih promjena. Razvoj, kompetentnost i zaposlenost zapravo su potka “novog modela intenzivnijeg rasta” suvremene Europe, gdje obrazovanje, istraživanje i ulaganje u njihov razvoj postaju temelji društva u nastajanju (novog poretka). Bijeli dokument Europske komisije iz 1995. godine (Poučavanje i učenje – prema društvu koje uči) određuje dominantne utjecaje na promjene obrazovnih politika.

¹¹Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 9.)

¹²Žiljak, T., Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji i Hrvatskoj, Anali Hrvatskog politološkog društva : časopis za politologiju, Vol.1. No.1, Ožujak 2005.

To su:

- utjecaj informatičkog društva,
- utjecaj internacionalizacije,
- utjecaj novih znanstvenih i tehnoloških znanja.¹³

“Društvo koje uči” postao je trendovski termin koji se počeo upotrebljavati u najrazličitijim značenjima. Pod njim se razumijevaju različiti sadržaji: osobni razvoj, utopijska zamisao, planirane reforme obrazovnog sustava, nov odnos tržišta i obrazovanja. Jedno od polazišta “Bijelog dokumenta o obrazovanju” jesu brige svakoga europskog građanina “koji se suočava s problemom prilagođavanja novim uvjetima pronalazačenja posla i promjena u prirodi posla”¹⁴ Na temelju gore spomenutog Bijelog dokumenta, uloga cjeloživotnog učenja u europskim obrazovnim politikama nakon 2000. godine određena je Lisabonskim procesom. On je započeo sjednicom Europskog vijeća na kojoj je utvrđena strategija razvitka EU-a do 2010. godine s ciljem izgradnje najdinamičnijeg i najkonkurentnijeg svjetskog gospodarskog prostora temeljenog na znanju u kojem bi se povećala zaposlenost i životni standard. Godine 2002. razrađen je detaljan program ostvarivanja obrazovnih ciljeva u Lisabonskom procesu na temelju široke rasprave u zemljama članicama i Vijeću za obrazovanje.

Utvrđeni su obrazovni ciljevi:

- razvoj pojedinca (njegov sretan i svrhovit život),
- razvoj društva (smanjenje razlika i nejednakosti),
- gospodarstva (postizanje ravnoteže na tržištu rada).¹⁵

Istaknuto je pet spornih područja s pripadajućim zadacima:

- kvaliteta obrazovanja (kvaliteta poučavanja, didaktičkog materijala itd.),
- dostupnost učenja za sve društvene skupine u svim životnim razdobljima,
- sadržaj (zastupljenost novih tehnologija, stalno redefiniranje osnovnih vještina te uloga obrazovanja u prenošenju društvenih vrijednosti),
- otvorenost institucija prema lokalnoj zajednici, europskim i ostalim zemljama,
- učinkovitost i razrada sustava edukacije kako bi se ljudski i financijski resursi optimalno koristili.¹⁶

¹³Žiljak, T., (bilj. 12.)

¹⁴Povjerenstvo Europske zajednice Prema društvu koje uči - poučavanje i učenje (Bijeli dokument o obrazovanju), Osvrti, prikazi, recenzije, Polit. misao, Vol XXXIV, 1997.

¹⁵Žiljak, T., (bilj. 12.)

Budući da je cilj društva budućnosti biti društvo koje uči, to će mjesto pojedinca biti sve više određeno njegovom sposobnošću učenja i usvajanja temeljnog znanja. Obrazovanje i izobrazba postat će sve više polugama samosvijesti, pripadnosti, napredovanja i samoispunjenja - važnim čimbenicima u osiguravanju jednakih šansi.

Krajnji je cilj odgojne izgrađenosti kod pojedinca sposobnost oslanjanja na vlastite snage, zašto je nužno pružiti svakom pojedincu pristup širokoj osnovi znanja, te razviti njegove sposobnosti potrebne za zapošljavanje i samostalni gospodarski život. Fleksibilno obrazovanje sa širokom osnovom znanja, uz pristup "učiti kako se uči" tijekom života, u funkciji je razvijanja vlastitog potencijala. Stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti treba ići pod ruku s izgradnjom karaktera, širenjem obzora i prihvaćanjem vlastite odgovornosti u društvu. Zbog toga osposobljavanje za neprekidno propitivanje i za traženje novih odgovora bez prejudiciranja ljudskih vrednota - bitno je obilježje otvorenoga, multikulturalnog i demokratskog društva.¹⁷

2.3. Koncept cjeloživotnog učenja

Koncept cjeloživotnog učenja ima nekoliko osnovnih značajki, te su one sljedeće:

- Načelo vremenskog produžavanja organiziranog učenja s djetinjstva i mladosti na čitav život, po čemu je koncept i nazvan,
- cjeloživotno obrazovanje i odgojčine povezani elementi. Cjeloživotno obrazovanje/odgoj nije obrazovanje/odgoj djece plus mladih plus obrazovanje odraslih. Zato se cjeloživotna edukacija ne može svesti na obrazovanje odraslih što se ponekad čini. U tom slučaju, školovanje djece i mladih ostaje kakvim je bilo, a na njega se mehanički nastavlja obrazovanje odraslih i to uz primjenu iste pedagoške tehnologije.¹⁸

Cjeloživotno obrazovanje ne znači proširenje školskih ciljeva, sadržaja, metoda i organizacije na posliješkolsko obrazovanje jer bi to vodilo svojevršnom školskom imperijalizmu. Većina odraslih koji se obrazuju doživotno, ne vraćaju se u školu već se obrazuju neškolskom edukacijom.

¹⁶Žiljak, T., (bilj. 12.)

¹⁷Povjerenstvo Europske zajednice Prema društvu koje uči - poučavanje i učenje (Bijeli dokument o obrazovanju), Osvrti, prikazi, recenzije, Polit. misao, Vol XXXIV, 1997.

¹⁸Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 10.)

Ono što je svakako dovelo do razvoja koncepta cjeloživotnog učenja su promjene koje su se dogodile u društvu u posljednjih stotinjak godina. Naime, osnovnoškolsko obrazovanje je još prije stotinjak godina bilo obrazovni maksimum. Polazeći od zamisli cjeloživotnog učenja, osnovnoškolsko obrazovanje ima zadaću svladavanja osnovnih intelektualnih vještina- čitanja, pisanja i računanja no ono u današnjem svijetu nije dovoljno. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja, na red dolazi srednjoškolsko obrazovanje. Ono djeluje ili kao priprema za visoko obrazovanje ili kao priprema za zapošljavanje. Osnovna zadaća srednjoškolske edukacije sastoji se u razvoju viših razina moralne svijesti, tj. usvajanju vrijednosti koje povećavaju doprinos općem dobru.

Koncept cjeloživotnog učenja implicira da sustav srednjeg obrazovanja treba biti fleksibilan u smislu horizontalne i vertikalne prohodnosti učenika te koristiti povratno obrazovanje za one odrasle koji žele nastaviti školovanje što su ga (pre)rano napustili. Srednje strukovno obrazovanje se razvija i kao put prema visokom obrazovanju. To pak pretpostavlja podjelu visokog obrazovanja na sveučilišno i nesveučilišno (veleučilišno) visoko obrazovanje. Visoko obrazovanje ima za svrhu diferencirati studente, no postoji problem u današnjem društvu, budući da završetak studija ne znači i automatsko zapošljavanje. Težište visokog obrazovanja je stvaranje profesionalne etike i etike znanstvenoistraživačkog rada te zauzimanje za provedbu načela humanizacije u svim područjima života. Moralni razvitak je u toj dobi uglavnom završen, iako je moguće daljnje moralno usavršavanje.¹⁹

Ideja cjeloživotnog odgoja i obrazovanja kod odraslih osoba dovodi do rekonceptualizacije obrazovanja odraslih, budući je cjeloživotno obrazovanje sustav, pa promjene u jednom dijelu života zahtijevaju i promjene na drugom. Obrazovanje odraslih razvija se u pravcu obuhvata i profesionalnog i neprofesionalnog obrazovanja. Govoreći o ovom konceptu, on ima svoje odrednice te će o istima biti riječi u nastavku rada.

¹⁹Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 10.)

Glavne odrednice koncepta

Cjeloživotno učenje je koncept koji promovira postupnu preobrazbu u učeću zajednicu zadovoljnih pojedinaca, a time i kompetitivne organizacije i društva utemeljenog na neprestanom stvaranju, obnavljanju i primjeni novih znanja, vještina i stavova (vrednota). Znatiželja, radost učenja novog, motiviranost i navike neprestanog učenja stvaraju se u mlađim životnim razdobljima. Stoga su smišljen odgoj, pristupi učenju i iskustva s učenjem stečeni u obitelji i u predškolskim ustanovama osnova za kontinuirano i samoinicijativno učenje i obrazovanje tijekom cijelog života.²⁰

Bitna načela cjeloživotnog učenja jesu:

- mogućnost usvajanja i obnavljanja znanja, vještina i potencijala u različitim razdobljima života,
- jednakost pristupa i mogućnosti za uspjeh u cjeloživotnom učenju na razini njegovih želja i sposobnosti,
- pravo na priznanje znanja i vještina stečenih u različitim okruženjima i načinima učenja.²¹

Govoreći o cjeloživotnom učenju i obrazovanju, možemo reći kako je ono u stalnom i interaktivnom odnosu sa svojom društvenom i prirodnom okolinom. Društveni i ekonomski procesi djeluju na obrazovanje i odgajanje, a ono, djelujući na gospodarsko, političko, kulturno i ekološko ponašanje učenika i odraslih polaznika, djeluje na pojedine dijelove svoje okoline. Ritam promjena u svim područjima ljudskog života se iznimno ubrzao, posebno od završetka II. Svjetskog rata a promjene u odgoju i obrazovanju ne mogu zadovoljiti sve društvene promjene jer se one ne mogu unaprijed predvidjeti.

Obrazovne implikacije gospodarskih promjena su sjedeće:

- Porast znanstvene proizvodnje dovodi do eksplozije novog znanja. Ono se sve brže primjenjuje u novim proizvodnim tehnologijama koje mijenjaju uvjete života. Zbog ubrzane proizvodnje novog znanja, inženjersko i liječničko znanje na primjer, danas iznosi oko 5 godina, što znači da za deset godina, cjelokupno znanje koje određuje neku profesiju u tom zanimanju postaje

²⁰Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – za javnu raspravu, Zagreb, 2013.

²¹Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – za javnu raspravu, Zagreb, 2013.

irelevantno. Slično se događa sa svim zanimanjima temeljenim na znanosti. Iz ovog razloga postoji stalna potreba za učenjem i usavršavanjem.

- Tehnološke promjene u industrijaliziranim zemljama mijenjaju stanje ponude i potražnje na tržištu te time dovode do velike profesionalne mobilnosti odraslih. Također dovode do nestanka jednih i pojave drugih zanimanja.
- Globalizacija tržišta i nastanak velikih ekonomskih integracija poput Europske Unije implicira globalizaciju i tržište rada. Olakšava kretanje i kapitala i ljudi kao i boljeg funkcioniranja tržišta. To dovodi do migracija ljudi iz zemlje u zemlju ali do „odljeva mozgova“. Razvijena društva se sve više gospodarski, politički, kulturno otvaraju za odgoj pa to postaje jedan od prioriteta sadašnjice a biti će još i veći prioritet u bližoj budućnosti.²²

Sve gore navedeno proizvelo je ideju cjeloživotnog učenja i obrazovanja, odnosno društva koje uči , što je konceptualni obrazovni odgovor na zahtjeve novog vremena.

2.4. Oblici cjeloživotnog učenja

Oblici cjeloživotnog učenja mogu se razlikovati prema sljedećim kriterijima:

- prema stupnju namjernosti (organiziranosti),
- strukturiranosti uvjeta u kojima se učenje odvija (prostor, oprema, udžbenici, kvalifikacije nastavnika, metode učenja/poučavanja,
- funkcionalnost (neposredna primjenjivost) znanja, vještina i stavova,
- stupanj certificiranosti obrazovnih ishoda.

Poredani prema tim kriterijima oblici cjeloživotnog učenja su:

- formalno obrazovanje (formaleducation),
- neformalno obrazovanje (nonformaleducation),
- informalno obrazovanje (informaleducation).²³
- Formalno obrazovanje je školovanje. Ono je najviše organizirani oblik učenja. Formalno obrazovanje je službeno (regularno) strukturirano učenje, organizirano od obrazovne institucije i rezultira priznatim certifikatom, tj. diplomom kojom se priznaje određeni stupanj obrazovanja. Prema Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja (2000.) formalno obrazovanje provodi se u sustavu škola, koledža, sveučilišta i drugih službenih

²²Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 10.)

²³Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 9.)

ustanova, koje obično čine neprekinutu „ljestvicu“ obrazovnih stupnjeva. Ono obično započinje u dobi od pet do sedam godina te u punom vremenu (full-time) traje obično do dobi od 20 ili 25 godina. Viši stupnjevi obrazovanja mogu se izvoditi i kao obrazovanje uz rad (part-time). Formalno obrazovanje rezultira diplomom o završenom stupnju obrazovanja.

- Neformalno obrazovanje- prema Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja neformalno je obrazovanje sustavna organizirana obrazovna aktivnost koja se može provoditi u školama i neškolskim organizacijama i uključuje osobe svih dobnih skupina, od djece do osoba treće životne dobi. Završetak nekog oblika neformalnog obrazovanja može rezultirati potvrdom o uspješno završenom obliku neformalnog obrazovanja, ali se njome ne stječe neki stupanj stručne spreme. Postoje različiti organizacijski oblici neformalnog obrazovanja kao što su: seminar, tečaj, savjetovanje, simpozij, konferencija i drugi. Za svako je neformalno obrazovanje karakteristična eksterna obrazovna potpora osobi koja uči.²⁴
- Informalno je obrazovanje namjerno učenje bez izvanjske potpore. Njemu odgovara hrvatski naziv – samoobrazovanje. To je oblik namjernog učenja koje je manje organizirano od neformalnog obrazovanja. Neformalno obrazovanje organiziraju institucije i osobe za potrebe drugih osoba koje će uz njihovu pomoć učiti. Informalno obrazovanje pokreće i organizira sama osoba koja će učiti bez izvanjske pomoći drugih. Samoobrazovanje može biti:
 - potpuno samostalno (pojedinač samostalno određuje cilj svojega učenja, planira, organizira i vrednuje rezultate svojega učenja),
 - ili pri tome može zatražiti određenu pomoć drugih pojedinaca i institucija.

Glavne su karakteristike informalnog učenja:

- nije organizirano izvana,
- nema formalnu strukturu,
- odluku o njemu donosi osoba koja uči pa se radi o čistom obliku samoupravljivog autonomnog učenja (self-determined learning),
- izlazi iz iskustva i situacijskih izazova,
- odvija se tijekom dnevnog života i rada.²⁵

Osim gore navedena glavna tri oblika učenja, postoji i iskustveno učenje.

²⁴Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 9.)

²⁵Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 10.)

- Nenamjerno ili iskustveno učenje zbiva se u različitim životnim ulogama; ulozi učenika, radnoj, obiteljskoj/roditeljskoj, političkoj, rekreativnoj, ratnoj i drugim. Iskustveno je učenje najčešće nesvjesno. Uči se radeći i prolazeći kroz različite životne situacije. Pri tome aktivnosti kojima se stječe iskustvo nisu motivirane učenjem, nego zadovoljavanjem različitih ekonomskih, socijalnih i samoostvarujućih motiva. Radom se stječu i usavršavaju različite vještine, što ne znači da zaposlenici rade da bi vježbali, nego rade zato da bi zaradili, ostvarili se u radu itd. Zbog prepoznate efikasnosti iskustvenog učenja i njegove nezamjenjivosti, stažiranje se u nekim zanimanjima (liječničkom, sudačkom) uspostavlja kao obvezni dio procesa stjecanja profesionalnih kompetencija. U tom je slučaju iskustveno učenje organizirano pa ne zadovoljava striktnu definiciju iskustvenog učenja.

Oblici učenja kombiniraju se u provođenju cjeloživotnog obrazovanja, odnosno učenja. Cjeloživotno učenje ne zamjenjuje tradicionalno školovanje, što se u početku smatralo mogućim, a zbog nedostataka školovanja i poželjnim, nego je to fleksibilni sustav oblika učenja koji omogućuje cjeloživotno stjecanje i razvijanje kompetencija koje su ljudima potrebne za život u odrasloj dobi. Kako su faze cjeloživotnog učenja povezane, primjena koncepcije cjeloživotnog učenja zahtijeva reinterpretaciju školovanja, ali i obrazovanja odraslih koje je prije postojalo kao paralelni sustav obrazovanja neovisan o školovanju.

3. POJAM DRUŠTVA ZNANJA KOJE JE PRETHODILO CJELOŽIVOTNOM UČENJU I OBRAZOVANJU

Koristi od obrazovanja za pojedinca (i društvo) su dalekosežni. Svi napori na poboljšanju kvalitete tog istog obrazovanja pomiču granice ljudskog znanja i osnova su ljudskog napretka. Ono obrazuje i osposobljava naciju za doba u kojem dominira znanje. Stoga se često koristi sintagma „društvo znanja“ koja upućuje na ulogu znanja kao najvažnijeg suvremenog resursa. Korisnicima obrazovne usluge daje osjećaj osobnog i intelektualnog postignuća.

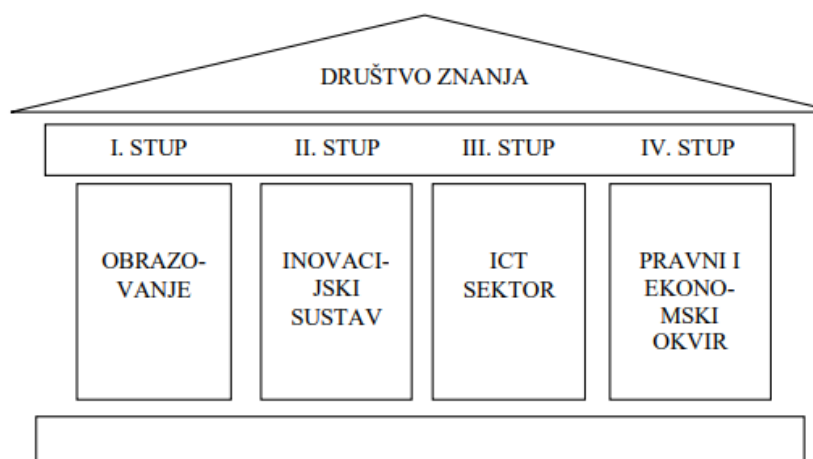
Dostupnost i kvaliteta obrazovanja pokazatelj je stupnja uključenosti u društvo, njegovog napretka, pozicioniranja, konkurentnosti, prosperiteta i sl. U svijetu koji obilježava sveopća konkurencija i u kojem se sve brzo mijenja, uloga obrazovanja u osposobljavanju radne snage (na svim razinama), u poticanju inovativnosti, podržavanju konkurentnosti i obogaćivanju kvalitete života je dominantna. Koristi koje dobivamo od kvalitetnog obrazovanja su dalekosežne.²⁶Današnji se svijet nalazi na značajnoj prekretnici iz industrijskog društva u informacijsko društvo i društvo znanja. Dok su u industrijskom društvu radna snaga i kapital dominirali kao ključni čimbenici proizvodnje, u informacijskom društvu, koje se pojavilo u kasnim 1970-im godinama, ulogu ključnog čimbenika proizvodnje preuzima razvijeni informacijsko-komunikacijski sektor. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća razvijeni ICT sektor više nije bio viđen kao jedan od najvažnijih pokretača promjena.Ulogu ključnog čimbenika proizvodnje preuzelo je znanje utjelovljeno u ljudima. Time informacijsko društvo postepeno prerasta u društvo znanja. Društvo znanja može se stoga nazvati nasljednikom informacijskog društva, kao što je informacijsko društvo nasljednik industrijskog društva. Obzirom da se pojmovi društvo znanja i informacijsko društvo dosta često koriste kao sinonimi, u radu ih je potrebno preciznije definirati. Društvo znanja može se odrediti kao ono društvo u kojemu su ljudska znanja, stručnosti i sposobnosti najvažniji razvojni resurs i pokretač gospodarskih i društvenih promjena. Informacijsko je društvo ono društvo u kojemu informacijsko-komunikacijske tehnologije igraju ključnu ulogu u ekonomskom i društvenom razvoju.²⁷

Društvo znanja počiva na četiri stupa.

²⁶Skledar Ćorluka, A., Deželić, S., Op. cit.(bilj. 4.)

²⁷Barić, V., Jeleč Raguž, M., Hrvatska na putu prema društvu znanja, Poslovna izvrsnost Zagreb, god. IV, br. 2, 2010.

Slika 1.: Društvo znanja

Izvor: Barić, V., Jeleč Raguž, M., Hrvatska na putu prema društvu znanja, Poslovna izvrsnost Zagreb, god. IV, br. 2, 2010.

Prvi je stup iznimno bitan obzirom da je za stvaranje društva znanja potrebno obrazovano i obučeno stanovništvo koje stvara, širi i koristi znanje koje teži povećanju ukupne produktivnosti i ubrzanju ekonomskog rasta. Iako je za konkurentnost radne snage potreban visok udio visokoobrazovane radne snage ne smije se zanemariti značaj prethodnih faza cjeloživotnog obrazovanja. Osnovno je obrazovanje potrebno kako bi se povećao kapacitet ljudi za učenje i korištenje informacija.

Drugi stup na kojemu počiva društvo znanja je inovacijski sustav. Djelotvoran inovacijski sustav je onaj koji osigurava okruženje koje njeguje istraživanje i razvoj koje rezultira u novim proizvodima, novim proizvodnim procesima i novim znanjima i tehnologijama. Znanstveno-istraživački rad i djelotvornost prenošenja njegovih rezultata u dobra, usluge i procese jedna je od temeljnih poluga u stvaranju konkurentnog gospodarstva i društva znanja. Stoga, za učinkoviti inovacijski sustav nije dovoljno samo poticati ulaganja u R&D već je bitno poticati i komercijalizaciju rezultata istraživanja.²⁸

Treći stup društva znanja čini informacijsko-komunikacijska infrastruktura. Informacijsko-komunikacijska infrastruktura kao dio tehnološke infrastrukture odnosi se na dostupnost, pouzdanost i učinkovitost kompjutera, telefona (i mobitela), televizora i radio uređaja i različitih mreža koje ih povezuju. Grupa Svjetske banke

²⁸Barić, V., Jeleč Raguž, M., Op. cit.(bilj. 35.)

definirala je ICT sektor kao obuhvat hardvera, softvera, mreže i medija za prikupljanje, skladištenje i memoriranje, obradu i prijenos podataka te prezentiranje informacije u obliku glasa, podatka, teksta i slike. ICT je sektor kralježnica gospodarstva znanja i u posljednjih je nekoliko godina također prepoznat kao efektivno sredstvo za promicanje gospodarskog rasta i održivog razvoja.

Četvrti, ali ne i manje bitan, stup društva znanja čini učinkovit pravni i ekonomski okvir koji ima dobro utemeljenu i transparentnu makroekonomsku i konkurentsku politiku te pravni sustav koji omogućava ekonomskim subjektima slobodno stvaranje i korištenje znanja. Značajke uspješnog pravnog okvira uključuju djelotvornu, odgovornu i nekorumpiranu državu i pravni sustav koji podržava i provodi temeljne propise ekonomskog poslovanja i zaštite vlasništva.

Pravni bi i ekonomski okvir trebao poticati cjeloživotno obrazovanje, posebice obrazovanje odraslih, slobodan protok znanja, komercijalnu primjenu znanja, suradnju obrazovnih institucija s javnim i privatnim sektorom, ulaganja u informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, ohrabrivati poduzetništvo i slično. Stoga razvoj ljudskog kapitala je nužna, ali ne i dovoljna odrednica konkurentnosti radne snage. Potrebna je odgovarajuća ekonomska politika koja potiče poboljšanje javne uprave, smanjivanje korupcije i neslužbenog gospodarstva, poboljšanje poduzetničke klime, poticanje domaće štednje i slično.²⁹

²⁹Barić, V., Jeleč Raguž, M., Op. cit. (bilj. 35.)

3.1. Razlika između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja

Kako je već spomenuto u prvom dijelu rada, prvo je nastao pojam cjeloživotnog obrazovanja i to je prihvaćen na međunarodnim konferencijama o obrazovanju odraslih koje su održane u organizaciji UNESCO-a (1960. i 1965. godine). Terminu cjeloživotno obrazovanje prethodili su i dalje se s njim istodobno izmjenjivali neki drugi koncepti sličnog, ali ne i posve jednakog značenja. To su: kontinuirano obrazovanje (continuing education), permanentno obrazovanje (permanent education) i povratno obrazovanje (recurrent education).

Kontinuirano obrazovanje najčešće označava profesionalno neformalno obrazovanje odraslih koje slijedi nakon završetka osnovnog obrazovanja. Prema nekim shvaćanjima kontinuirano obrazovanje obuhvaća i trajno neprofesionalno obrazovanje, čak i školovanje odraslih nakon osnovnog. Neke su definicije kontinuiranog obrazovanja tako široke (obuhvaćaju čak i obvezno školovanje djece) da se gubi razlika između koncepata kontinuiranog i cjeloživotnog obrazovanja. U proteklih se 40 godina cjeloživotno obrazovanje od početne ideje razvilo u dominantno načelo i orijentaciju razvoja brojnih nacionalnih obrazovnih sustava. Njegova važnost ističe se u nizu međunarodnih akcijskih planova, deklaracija, dokumenata i konferencija (Memorandum o cjeloživotnom učenju, 2000).

Za cjeloživotno obrazovanje mogli bismo reći da je najmoćnije sredstvo za donošenje promjena koje su hitne i nužne u današnjem svijetu.³⁰ Cjeloživotno obrazovanje ne smije se promatrati kao spoj obrazovanja djece i mladeži te obrazovanja odraslih niti se koncepcija cjeloživotnog obrazovanja smije izjednačiti s obrazovanjem odraslih.³¹ Uzmemo li u obzir da doba zrelosti traje znatno duže od djetinjstva, mladosti i treće životne dobi uvidjet ćemo da se velik dio cjeloživotnog obrazovanja odvija kao obrazovanje odraslih. Upravo iz tog razloga ono je danas u razvijenim zemljama po obuhvaćanju, troškovima i doprinosu društvenom i osobnom razvoju, približno ekvivalentno školovanju djece i mladih. Cjeloživotno obrazovanje odraslih može biti neformalno i formalno.

³⁰Pastuović, N., Op. cit. (bilj. 9.)

³¹Jukić, R., Ringel, J., Cjeloživotno učenje – put ka budućnosti, Andragoški glasnik Vol. 17, br. 1, str. 25-35, 2013.

- Neformalno obrazovanje odraslih se određuje kao namjerno i organizirano obrazovanje, učenje i osposobljavanje odraslih za rad, društvenu aktivnost i privatni život, koje je po načinu izvođenja pokretljivo i nije ograničeno zahtjevima za standardizacijom odgojno-obrazovnog procesa i zakonski propisanim postupcima verifikacije odgojnoobrazovnih efekata. Drugim riječima, provodi se neovisno od službenog obrazovnog sustava i ne vodi izdavanju javnih isprava. Ono može, ali i ne mora rezultirati potvrdom o uspješno savladanom obliku obrazovanja, ali takva potvrda nema status javne isprave iz čijeg bi sadržaja proizašla prava završenih polaznika i obveza budućeg poslodavca, ili druge obrazovne ustanove na davanju prioriteta prilikom kakvog natječaja za posao u odnosu na druge osobe, kandidate koji ne posjeduju takvu potvrdu. Ne postoje uvjeti (materijalni, tehnički, kadrovski) koje provoditelj mora ispuniti, već su one stvar izbora provoditelja i ne podliježe stručnom i inspekcijskom nadzoru, a kvaliteta programa ovisi od provoditelja obrazovanja.³²
- Formalno obrazovanje se nastojalo prilagoditi mogućnostima i uvjetima učenja odraslih, pri čemu ima uspjeha, ali i ograničenja. Učenju odraslih ljudi prilagođava se organizacija i režim nastave, donekle i nastavni planovi, a vrlo malo metodika rada, odnosno, prevladavaju rješenja analogna onima u obrazovanju omladine, jer se svi podvrgavaju istim normama i standardima edukacije. Formalno obrazovanje djeluje ambivalentno – nikada do sada nije bilo toliko mnogo mladih i odraslih koji sudjeluju u formalnom obrazovanju te s druge strane, nikada nije bilo toliko izraženo nezadovoljstvo jer ono samo djelomično odgovara njihovim potrebama i mogućnostima.³³

Iz toga se može zaključiti da neformalno obrazovanje služi kao dopuna formalnom obrazovanju i pruža priliku odraslim ljudima da pristupe svim onim sadržajima koji su u formalnom obrazovanju nepristupačni ili potpuno netaknuti. Zbog nedostatka dovoljno efikasnog modela fleksibilnog formalnog obrazovanja, neformalno obrazovanje često je nositelj smanjenja jaza između postojećeg i potrebnog obrazovanja. Cjeloživotno je učenje tijesno povezano s problematikom obrazovanja odraslih pa se stječe dojam da su to istoznačnice, makar one to nisu.

³²Simel, S., Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja, Andragoški glasnik, Vol. 15, br. 1, str. 47-59, 2011.

³³Simel, S., Op. cit.(bilj. 43.)

Termin cjeloživotno učenje pojavio se kasnije i ima gotovo isto značenje kao i cjeloživotno obrazovanje. Njime se želi naglasiti potreba premještanja težišta edukativnog procesa s programa i učitelja na osobu koja uči (jer se učenje odvija u učeniku) i samoupravljaljivost odraslih u procesu učenja. Postoji i znanstveno opravdanje za promjenu naziva. Naime, koncept učenja širi je od koncepta obrazovanja. Učenje može biti i namjerno i nenamjerno, dok je obrazovanje ograničeno na namjerno učenje, pa ono ne obuhvaća nenamjerno iskustveno učenje.³⁴Cjeloživotno učenje predstavlja osnovni uvjet suočavanja sa suvremenim (poslije) posmodernim svijetom. Uz koncept cjeloživotnog učenja najčešće se vežu ciljevi ekonomske prirode (postizanje veće konkurentnosti i trajne zapošljivosti). No, ne smiju se zanemariti jednako važni ciljevi koji pridonose aktivnijoj ulozi pojedinca u društvu (poticanje društvene uključenosti, razvoj aktivnoga građanstva, razvijanje individualnih potencijala pojedinaca...)³⁵

Cjeloživotno učenje je koncept koji promovira postupnu preobrazbu u učeću zajednicu zadovoljnih pojedinaca, a time i kompetitivne organizacije i društva utemeljenog na neprestanom stvaranju, obnavljanju i primjeni novih znanja, vještina i stavova (vrednota). Znatiželja, radost učenja novog, motiviranost i navike neprestanog učenja stvaraju se u mlađim životnim razdobljima. Upravo iz tog razloga smišljen odgoj, novi pristupi učenju i iskustva s učenjem stečeni u obitelji i u predškolskim ustanovama čine dobru osnovu za kontinuirano i samoinicijativno učenje i obrazovanje tijekom cijelog života.

Važniji ciljevi cjeloživotnog učenja jesu:

- podizanje opće razine obrazovanosti svih građana – uključanje svih građana u taj proces, prepoznavanje, ostvarenje osobnih potencijala i sposobnosti,
- oblikovanje društveno aktivnih, uključenih i odgovornih pojedinaca,
- osposobljavanje prilagodljivih pojedinaca za snalaženje u promjenjivu radnom i društvenom okruženju,
- viši stupanj zapošljivosti.³⁶

³⁴Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 9.)

³⁵Jukić, R., Ringel, J., Op. cit.(bilj. 42.)

³⁶Skledar Ćorluka, A., Deželić, S., Štimac, H., Op. cit.(bilj. 4.)

Ta su stremljenja posebice važna i za radne organizacije i javnu upravu, ali i cijelu društvenu zajednicu kojoj su nagle ekonomske i tehnološke promjene, kao i nepovoljni demografski procesi, nametnuli cjeloživotno učenje i obrazovanje kao nužnost obrazovne i gospodarske politike. Ključne implikacije koncepcije cjeloživotnog obrazovanja, odnosno cjeloživotnog učenja, jesu promjena razumijevanja obrazovanja kao školovanja i napuštanje tradicionalnog vjerovanja da je obrazovanje namijenjeno samo djeci i mladima, a ne i odraslima. Prema tradicionalnom shvaćanju, život je podijeljen u dva odvojena razdoblja: razdoblje djetinjstva i mladenaštva u kojemu se uči i razdoblje odraslosti u kojemu se radi. Cjeloživotno učenje proširuje koncept obrazovanja sa školovanja mladih (i odraslih) na neformalno i informalno obrazovanje odraslih, a uključuje i iskustveno učenje mladih i odraslih.³⁷

³⁷Pastuović, N., Op. cit.(bilj. 9.)

3.2. Važnost cjeloživotnog učenja i obrazovanja

Današnje tržište rada traži cjeloživotne učenike, osobe koje preuzimaju odgovornost za svoj napredak i spremne su uložiti vrijeme i trud u kontinuirani proces učenja. Povećanje ulaganja u ljudski kapital, odnosno u obrazovanje jedan je od glavnih prioriteta ekonomske politike razvijenih zemalja.³⁸

Neprestano učenje, obrazovanje, stjecanje novih znanja i vještina postaje neminovnost zbog sljedećih činjenica:

- formalni i obvezni obrazovni sustavi su tromi i nisu spremni za brže promjene,
- potreba drugačije sinteze i strukturiranja podataka, informacija i znanja te njegove što brže primjene,
- potreba neprestanog prilagođavanja promjenjivim uvjetima društvenog i poslovnog okruženja,
- pojava novih ekonomija, zanimanja i područja rada.³⁹

Današnje društvo obilježeno je inovacijama, informacijama te informatizacijama. Ono je i multikulturalno društvo željno novog načina rada i pristupa postizanju uspjeha. Da bismo se uhvatili u koštac sa svim novinama potrebno je prilagoditi se promjenama, a promjene većini ljudi teško padaju. Ukoliko ne želimo da nas ovo moderno vrijeme pregazi potrebno je okrenuti se novim načinima učenja i stjecanja određenih kompetencija.⁴⁰ Stjecanje određenih kompetencija i novih znanja moguće je postići i programima cjeloživotnog učenja, o kojima će biti riječi u sljedećem dijelu rada.

³⁸Jukić, R., Ringel, J., Op. cit.(bilj. 42.)

³⁹Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – za javnu raspravu, Zagreb, 2013.

⁴⁰Skledar Ćorluka, A., Deželić, S., Štimac, H., Op. cit.(bilj. 4.)

4. NAJPOZNATIJI PROGRAMI CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Pojam cjeloživotno učenje se različito tumači, a u načelu uključuje sve one segmente cjelovitog sustava obrazovanja i odgoja, koji čovjeka prate tijekom njegova životnog vijeka (od rođenja do smrti). Cjeloživotno učenje *treba promatrati* kao jedinstvo formalnih oblika obrazovanja (definiranih nacionalnim ili međunarodnim kvalifikacijskim okvirom) i svih raspoloživih neformalnih oblika obrazovanja, koji se pojedincu ili ciljnim skupinama nude izvan tog sustava. Cjeloživotno učenje predstavlja i jednu od temeljnih zadaća u procesu realizacije „bolonjskog procesa“ na putu ostvarenja ciljeva „društva znanja“. Naime, kroz europski sustav prijenosa bodova (ECTS - European Credit Transfer System) potiče se mobilnost studenata u europskom prostoru visokog obrazovanja, na način da se bodovi mogu postizati i izvan tog sustava kroz proces cjeloživotnog učenja.⁴¹

Danas se na području EU uspješno realizira veliki broj programa cjeloživotnog učenja, a prepoznatljivi su pod nazivima:

- „Comenius“ (za područje predškolskog i školskog obrazovanja),
- „Erasmus“ (za visokoškolsko učenje),
- „Leonardo da Vinci“ (za učenje u struci i druge oblike osposobljavanja),
- „Grundtvig“ (za učenje odraslih),
- „Transversal“ (za učinkovitost podrške programa u inoviranju znanja), te
- „Jean Monnet“ (za promicanje EU na međunarodnom planu) (<http://ec.europa.eu>).⁴²

⁴¹Perišić, M., Ivanović, V., Op. cit.(bilj. 5.)

⁴²Perišić, M., Ivanović, V., Op. cit.(bilj. 5.)

4.1. Program Comenius

Program Comenius je obrazovni projekt Europske unije. Radi se o obrazovanju na razini škole i dio je Programa za cjeloživotno obrazovanje u sustavu programa EU 2007-2013. Cilj mu je pomoći mladim ljudima i obrazovnom osoblju bolje razumjeti raspon europskih kultura, jezika i vrijednosti.

Program Comenius usredotočuje se na prvu fazu obrazovanja, od predškolskog, osnovnog do srednje škole. Važno je za sve članove obrazovne zajednice: učenike, učitelje, javne vlasti, udruge roditelja, nevladine organizacije, ustanove za usavršavanje nastavnika, sveučilišta i sve ostalo obrazovno osoblje.⁴³

Program je usmjeren na nekoliko područja:

- osnovni problemi učenja motivacije i vještine učenja kako učiti,
- ključne vještine učenja jezika, veća pismenost, učenje u znanosti, podučavanje poduzetništva i razvoj kreativnosti i inovativnosti,
- digitalno obrazovanje, sadržaj i usluge,
- poboljšanje školskog menadžmenta, podučavanja i obrazovanja nastavnika,
- smanjenje društveno-gospodarskih nedostataka i obeshrabrivanje ranog napuštanja školovanja;
- povećanje sudjelovanja u sportu,
- obrazovanje skupina učenika s različitim sposobnostima,
- razvoj ranog i predškolskog obrazovanja.⁴⁴

Dio Programa za cjeloživotno učenje, Comenius nastoji razviti znanje i razumijevanje među mladima i obrazovnim osobljem raznolikosti europskih kultura, jezika i vrijednosti. Pomaže mladim ljudima da steknu osnovne životne vještine i kompetencije potrebne za njihov osobni razvoj, za buduće zapošljavanje i za aktivno građanstvo. Cilj programa je sudjelovanje više od tri milijuna studenata i nastavnika u međunarodnim aktivnostima, čime se poboljšava mobilnost studenata i nastavnika u EU.

⁴³http://eacea.ec.europa.eu/lfp/comenius/comenius_en.php, dostupno na: 17.8.2017.

⁴⁴http://eacea.ec.europa.eu/lfp/comenius/comenius_en.php, dostupno na: 17.8.2017.

4.2. Program Erasmus

Erasmus program je program razmjene studenata Europske unije (EU) osnovan 1987. godine. Erasmus + (Erasmus Plus) novi je program koji kombinira sve postojeće programe EU za obrazovanje , obuku, mladež i sport koji je započeo u siječnju 2014. Program Erasmus, zajedno s nizom drugih nezavisnih programa, uključen je u "Socrates" program koji je uspostavila Europska komisija 1994. godine. Program "Socrates" završio je 31. prosinca 1999., a 24. siječnja 2000. zamijenjen je "Sokratom II"- programom koji je zatim zamijenjen "Programom za cjeloživotno učenje 2007.-2013." i to 1. siječnja 2007. godine.

Već gotovo 30 godina EU je financirala Erasmus program, koji je omogućio više od tri milijuna europskih studenata da dio svog studija provode na drugoj visokoj učilišnoj instituciji ili organizaciji u Europi. Erasmus + donosi prilike svima - studentima, osoblju, vježbenicima, nastavnicima, volonterima i drugima. Ne samo u Europi već ljudi iz cijelog svijeta mogu pristupiti tom programu.

Mogućnosti koje program nudi su za:

- Studente- Studiranje u inozemstvu središnji je dio programa Erasmus + i pokazalo se da ima pozitivan učinak na kasnije mogućnosti zapošljavanja. Također je prilika za poboljšanje jezičnih vještina, samopouzdanje i samostalnost i uranjanje u novu kulturu.
- Osoblje (nastavnici)- Uz Erasmus +, na raspolaganju su mogućnosti provođenja nastave u obrazovnoj instituciji u inozemstvu. Ove su mogućnosti dostupne i osoblju koje rade u obrazovnom sektoru i pojedincima koji rade izvan sektora pozvanih da dijele svoje znanje i iskustvo.
- Mogućnosti za osoblje (trening)- Uz Erasmus +, osobama koje rade u obrazovanju na raspolaganju su mogućnosti obuke, kako u nastavi tako i izvan nastavnih kapaciteta. Trajanje razdoblja vježbanja u inozemstvu može se sastojati od zasjedanja radnih mjesta, razdoblja promatranja ili posebnih tečajeva u inozemstvu.
- Vježbenici- Erasmus + pomaže da vježbenici steknu vrijedno iskustvo na radnom mjestu podupirući putovanja u inozemstvo. Erasmus + je podrška za pripravništvo i dostupna je studentima visokog obrazovanja i nedavno diplomiranim studentima, kao i studentima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, pripravnicima i nedavnim diplomantima.

- Mladi ljudi- Erasmus + je otvoren za sve mlade ljude, a ne samo one koji su trenutno upisani u obrazovanje ili osposobljavanje. Uz Erasmus +, možete se volontirati diljem Europe i šire, ili sudjelovati u razmjeni mladih u inozemstvu.
- Mladi radnici- Erasmus + podržava profesionalni razvoj mladih radnika kroz trening ili umrežavanje u inozemstvu. Razdoblja u inozemstvu mogu se sastojati od tečajeva obuke, studijskih posjeta, traženje radnih mjesta ili razdoblja promatranja u relevantnim organizacijama i još mnogo toga.⁴⁵

Osim 230.000 učenika koji su do danas, na godišnjoj osnovi imali koristi, Erasmus je također pružio mogućnosti za više od 300.000 nastavnika i osoblja u visokom obrazovanju, s 4.000 institucija i 33 zemlje koje sudjeluju u programu.

4.3. Program Leonardo da Vinci

Program Leonardo da Vinci je program usmjeren na potrebe podučavanja i osposobljavanja onih koji su uključeni u strukovno obrazovanje i osposobljavanje. Cilj mu je izgraditi kvalitetnu i mobilnu radnu snagu diljem Europe. Program Leonardo da Vinci započeo je s radom 1995. godine.

Cilj programa je povećati konkurentnost europskog tržišta rada pomažući europskim građanima da steknu nove vještine, znanja i kvalifikacije te ih prepoznaju preko granica. Također podupire inovacije i poboljšanja sustava i prakse strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Program financira širok spektar aktivnosti, uključujući transnacionalnu mobilnost i europske projekte usmjerene na razvoj ili prijenos inovacija i mreža. Svi projekti financirani programom Leonardo da Vinci uključuju rad s europskim partnerima. Program se odnosi na polaznike početne strukovne izobrazbe, na tržište rada i stručnjake u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, kao i na bilo koju organizaciju aktivnu u ovom području.

Program za cjeloživotno učenje (Lifelong Learning Program- LLP) bio je osmišljen kako bi omogućio ljudima da u bilo kojem stadiju svog života sudjeluju u poticanju iskustava učenja, kao i razvoju obrazovanja i osposobljavanja diljem Europe. Program ima budžet od gotovo 7 milijardi eura.

⁴⁵http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/individuals_en#tab-1-0, dostupno na 17.8.2017.

Leonardo da Vinci je program koji je od 2007. do 2013. financirao je niz razmjena, studijskih posjeta i mrežnih aktivnosti. Aktivnosti programa nastavljaju se u okviru novog programa Erasmus + 2014-2020.⁴⁶

4.4. Program Grundtvig

Grundtvig program pokrenut je 2000. godine, a danas je dio sveobuhvatnog programa cjeloživotnog učenja. Grundtvig nastoji omogućiti odraslim ljudima kako poboljšati svoje znanje i vještine, održavati ih mentalno prilagođenom i potencijalno više zapošljivim.

Ne obuhvaća samo učenike u obrazovanju odraslih, nego i nastavnike, trenere, nastavno osoblje i objekte koji pružaju te usluge. To uključuje relevantne udruge, savjetodavne organizacije, informacijske službe, tijela za izradu politika i druge osobe uključene u cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, kao što su nevladine udruge, poduzeća, dobrovoljne skupine i istraživački centri.

Program konkretno nastoji odgovoriti na obrazovni izazov starenja stanovništva i pružiti odraslima alternativne putove za ažuriranje svojih vještina i sposobnosti. Program Grundtvig obuhvaća sve vrste učenja, bilo da se one odvijaju u "formalnom" ili "neformalnom" sustavu obrazovanja odraslih, ili na "neformalnim" načinima kao što su autonomno učenje, učenje zajednice ili iskustveno učenje.

Glavni ciljevi ovog programa su:

- povećati broj ljudi u obrazovanju odraslih,
- poboljšati uvjete mobilnosti u učenju odraslih,
- unaprijediti kvalitetu i suradnju između organizacija za obrazovanje odraslih,
- razviti inovativne prakse obrazovanja i upravljanja,
- osigurati socijalnu uključenost kroz obrazovanje odraslih,
- podrška inovativnim obrazovnim sadržajima, uslugama i praksama na temelju ICT.⁴⁷

⁴⁶http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en, dostupno na 17.8.2017.

⁴⁷http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en, dostupno na 17.8.2017.

"Odrasli" u programu Grundtvig odnose se na sve osobe starije od 25 godina, a sve osobe u dobi od 16 do 24 godine, koji više ne prolaze kroz početno obrazovanje unutar formalnog obrazovnog sustava. Program Grundtvig financira širok raspon aktivnosti. Neki primjeri su osnovne vještine, strani jezici, roditeljski odgoj, umjetnički i kulturni projekti. Svi projekti uključuju rad s europskim partnerima i nude iskustvo učenja i osobnog razvoja za osoblje i učenike.⁴⁸

4.5. Program Transversal

Program Transversal je Program za cjeloživotno učenje Europske komisije u razdoblju 2007-2013. Transverzal program namijenjen je kandidatima doktorskih studija upisanih u bilo koji od doktorskih programa. Nudi raznoliku ponudu radionica koje mogu pomoći razviti prenosive vještine - vještine koje će biti bitne za doktorske studije, ali prije svega kako bi se polaznici najbolje pripremili za ulazak u profesionalni svijet.

Nadopunjuje glavne potprograme Programa za cjeloživotno učenje 2007.-2013, a sve kako bi se osiguralo da polaznici postignu najbolje rezultate. Program je usmjeren na politiku suradnje, jezike, informacijske i komunikacijske tehnologije, učinkovitu diseminaciju i iskorištavanje rezultata projekta.

Ovaj program prati aktivnosti Lingua, E-learning i Observation & Innovation provedene u programu "SOCRATES II". Program se nastavlja u razdoblju 2014-2020 u okviru novog programa za obrazovanje, osposobljavanje, mladež i sport- pod novim nazivom "ERASMUS FOR ALL" ili "YES Europe".

⁴⁸http://eacea.ec.europa.eu/llp/grundtvig/grundtvig_en.php, dostupno na 17.8.2017.

4.6. Program Jean Monnet

Program Jean Monnet, također poznat kao Jean Monnet projekt, je inicijativa Europske unije za poticanje nastave, istraživanja i usmjerenosti na području europskih integracija studija u visokim učilištima. Ime je dobio po Jean Monnet (1888-1979), kojeg mnogi smatraju glavnim arhitektom Europske unije. Program Jean Monnet ima za cilj poticanje podučavanja, istraživanja i usmjerenosti na području europskih integracija na razini visokih učilišta unutar i izvan Europske zajednice.

Studije europskih integracija definirane su kao analiza podrijetla i razvoja Europskih zajednica i Europske unije u svim njegovim aspektima. One pokrivaju unutarnju i vanjsku dimenziju europskih integracija, uključujući ulogu Europske unije u dijalogu između naroda i kultura te ulogu i percepciji Europske unije u svijetu.

Program uključuje mrežu Jean Monnet europskih centara izvrsnosti, sveučilišnih institucija koje je priznala Europska komisija za kvalitetno istraživanje i podučavanje tema vezanih uz europske integracije. Komisija također financira Jean Monnet polaznike i Jean Monnet nastavne module.

Pokrenut 1989. godine, program je sada prisutan u 72 zemlje širom svijeta. U razdoblju od 1990. do 2011. godine program Jean Monnet pomogao je realizirati oko 3.700 projekata iz područja studija europskih integracija, uključujući 165 Jean Monnet europskih centara izvrsnosti, 879 stolova i 2.139 stalnih tečajeva i europskih modula. Ti projekti okupljaju 1.500 profesora i godišnje dosežu oko 500.000 učenika. Projekti Jean Monnet birajuse na temelju akademskih zasluga i nakon procesa rigorozne i neovisne ocjene kolegija. Projekti se provode u skladu s načelom akademske autonomije i slobode.⁴⁹

⁴⁹http://eacea.ec.europa.eu/llp/jean_monnet/jean_monnet_en.php, dostupno na 18.8.2017.

5. ZAKLJUČAK

U konceptu cjeloživotnog učenja, ljudi su postali temeljni kapital poduzeća, a ne više samo sredstvo obavljanja određenih poslova. Postali su čimbenici koje treba razvijati i u koje je potrebno ulagati da bi dali što bolje rezultate te postali rentabilni. U današnjem užurbanom i turbulentnom svijetu čovjek je prisiljen trajno učiti kako bi bio u mogućnosti pratiti promjene, zadovoljiti svoje potrebe i interese i biti aktivni član društva. Proces se cjeloživotnog učenja u suvremenim uvjetima nameće kao pretpostavka nadoknade nedostajućih znanja. On predstavlja obvezu menadžmentu da i u praksu uvodi odgovarajuće oblike permanentne naobrazbe i treninga, a koristeći pomoć svih razina formalnog obrazovnog sustava.

Današnje vrijeme obilježeno je brzim promjenama da nas ekonomski čimbenici potiču da radimo na sebi, da se razvijamo jer životni vijek se znatno produžio isto kao i radni vijek. Starenje stanovnika istovremeno stvara teškoće i prilike. Cjeloživotno učenje za svako društvo ima prioritetnu važnost jer se dinamični društveni i ekonomski rast i razvoj mogu zasnivati samo na kvalitetnoj i visokoobrazovanoj radnoj snazi. Školovanjem se stječe tek dio znanja, a učenje se proteže kroz čitav život. Ono što je svakako dovelo do razvoja koncepta cjeloživotnog učenja su promjene koje su se dogodile u društvu u posljednjih stotinjak godina. Naime, osnovnoškolsko obrazovanje je još prije stotinjak godina bilo obrazovni maksimum no s razvojem novih tehnologija, potrebne su i promjene u obrazovanju i načinu gledanja na radnike i njihov vlastiti razvoj. Koncept cjeloživotnog obrazovanja nije nastao u zemljama sjeverne Amerike (u SAD-u i Kanadi), nego u zemljama zapadne i sjeverne Europe. Pravi je zamah ideja cjeloživotnog obrazovanja dobila tek nakon Drugoga svjetskog rata. Naziv cjeloživotno obrazovanje postao je međunarodno prihvaćen na međunarodnim konferencijama o obrazovanju odraslih koje su održane u organizaciji UNESCO-a. UNESCO je 1970. godine svojim članicama predložio prihvaćanje koncepcije cjeloživotnog učenja, što su one i prihvatile te se od tada ovaj koncept koristi diljem svijeta.

Cjeloživotno učenje se općenito prihvaća kao teza o potrebi permanentnog učenja tijekom cijelog životnog vijeka čovjeka, a s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti. Cjeloživotno učenje ne zamjenjuje tradicionalno školovanje, nego je to fleksibilni sustav oblika učenja koji omogućuje cjeloživotno stjecanje i

razvijanje kompetencija koje su ljudima potrebne za život u odrasloj dobi. Koristi od obrazovanja za pojedinca (i društvo) su dalekosežni. Svi naponi na poboljšanju kvalitete tog istog obrazovanja pomiču granice ljudskog znanja i osnova su ljudskog napretka. Ono obrazuje i osposobljava naciju za doba u kojem dominira znanje. Stoga se često koristi sintagma „društvo znanja“ koja upućuje na ulogu znanja kao najvažnijeg suvremenog resursa.

Cjeloživotno učenje je ključno za rješavanje današnjih izazova. Globalna ekonomija je uključena u sve brze promjene koje zahtijevaju sve više kompetencija, vještine i znanja. Suvremena proizvodnja koja koristi znanje konkurentna je i održiva u globalnoj ekonomiji. Obrazovaniji ljudi sa više znanja mogu se natjecati na globalnim tržištima a mogu i kvalitetnije doprinositi razvoju društva. Stoga cjeloživotno učenje može biti ključno za doprinos socijalnoj koheziji, smanjenju kriminala i poboljšanju raspodjele dohotka. Time će cjeloživotno učenje moći doprinijeti rastu ekonomskog, znanstvenog i kulturnog znanja.

SAŽETAK

Cjeloživotno učenje je takvo učenje gdje se pojedinac sam motivira za učenje i stjecanje novih znanja i vještina a iz osobnih ili profesionalnih razloga. Ovakav način učenja može biti tradicionalno formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, te informalno učenje ili samoobrazovanje.

Cjeloživotno učenje ne zamjenjuje tradicionalno školovanje, što se u početku smatralo mogućim, a zbog nedostataka školovanja i poželjnim, nego je to fleksibilni sustav oblika učenja koji omogućuje cjeloživotno stjecanje i razvijanje kompetencija koje su ljudima potrebne za život u odrasloj dobi. Većina odraslih koja se obrazuju doživotno, ne vraćaju se u školu već se obrazuju neškolskom edukacijom. Ovakav način učenja i obrazovanja i za pojedinca i za društvo su veliki budući je takva vrsta učenja osnova za napredak društva u cjelini. Iz navedenog razloga, često se koristi sintagma „društvo znanja“ koja upućuje na ulogu znanja kao najvažnijeg suvremenog resursa. Radnici su danas u 21. stoljeću postali temeljni kapital svih poduzeća, a ne više samo sredstvo obavljanja određenih poslova. Dakle, za poduzeća su oni postali investicija koju valja razvijati te u koju je potrebno ulagati da bi dala što bolje rezultate te postala rentabilna. Samomotivacija pojedinca za učenjem potrebna je kako bi pojedinac bio i ostao konkurentan na tržištu rada i tržištu znanja, a konkurencija je u 21. stoljeću veća i jača nego ikada prije.

KLJUČNE RIJEČI: Cjeloživotno učenje, cjeloživotno obrazovanje, programi, odgoj

Abstract

Lifelong learning is such a learning where an individual is motivated to learn and acquire new knowledge and skills for personal or professional reasons. This type of learning can be traditionally formal education, non-formal education, and informal learning or self-education. Lifelong learning does not replace traditional education, which was initially considered to be feasible due to lack of education and desirability, but a flexible learning system that enables lifelong acquisition and development of competences that people need for life in adulthood. Most adults who live up to age, do not return to school but are educated in non-school education. Such a way of learning and education for both the individual and the society is great since this kind

of learning is the basis for the advancement of the society as a whole. For this reason, the phrase "knowledge society" often refers to the role of knowledge as the most important contemporary resource. Today, workers in the 21st century have become the core capital of all businesses, and not just the means of doing certain jobs. Therefore, for companies, they have become an investment that needs to be developed and invested in order to make the best results and become profitable. Samomotivation of an individual for learning requires an individual to remain competitive in the labor market and the knowledge market, and competition is 21st in the year bigger and stronger than ever before.

KEY WORDS: Lifelong Learning, Lifelong education, Programs, Upbringing

LITERATURA

Knjige:

1. Horvat, A., Machala, D., Cjeloživotno učenje knjižničara ishodi učenja i fleksibilnost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zagreb, listopad 2009.
2. Pastuović, N., Edukologija, Znamen, Zagreb, 1999.
3. Uzelac, V., Vujičić, L, Cjeloživotno učenje za održivi razvoj, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2008.

Znanstveni članci:

1. Barić, V., Jeleč Raguž, M., Hrvatska na putu prema društvu znanja, Poslovna izvrsnost Zagreb, god. IV, br. 2, 2010.
2. Jukić, R., Ringel, J., Cjeloživotno učenje – put ka budućnosti, Andragoški glasnik Vol. 17, br. 1, str. 25-35, 2013.
3. Lončar, J., Globalizacija- pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geoadria, Vol. 10., broj 1., str. 91-104, Zadar, 2005.
4. Povjerenstvo Europske zajednice Prema društvu koje uči - poučavanje i učenje (Bijeli dokument o obrazovanju), Osvrti, prikazi, recenzije, Polit. misao, Vol XXXIV, 1997.
5. Pastuović, N., Odgoj odraslih, Andragoški glasnik Vol. 14, br. 1, str. 7-20, 2010
6. Pastuović, N., Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju, Odgojne znanosti, Vol. 10, br. 2, str. 253-267, 2008.
7. Pažanin, A., Globalizacija i politika, Politička misao, godina 46., broj 1., str. 49-58, 2009.
8. Perišić, M., Ivanović, V., Cjeloživotno učenje za održivi razvoj- Ekonomski aspekti cjeloživotnog učenja za održivi razvoj turizma, Svezak 1, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2008.
9. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – za javnu raspravu, Zagreb, 2013.

10. Simel, S., Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja, Andragoški glasnik, Vol. 15, br. 1, str. 47-59, 2011.
11. Skledar Ćorluka, A., Deželić, S., Štimac, H., Cjeloživotno učenje i vrijednost obrazovanja, FBIM Transactions Vol. 4 No. 2 pp. 66-72, 2016
12. Žiljak, T., Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji i Hrvatskoj, Anali Hrvatskog politološkog društva : časopis za politologiju, Vol.1. No.1, Ožujak 2005.

Internet izvori:

1. Camenius Programme:
http://eacea.ec.europa.eu/lp/comenius/comenius_en.php
2. EU programme for education, training, youth and sport:
https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/individuals_en
3. Lifelong learning programme:
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en
4. Jean Monnet programme:
http://eacea.ec.europa.eu/lp/jean_monnet/jean_monnet_en.php

POPIS SLIKA:

Slika 1.: Društvo znanja..... 15